

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Η ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΟΡΜΗ.

Κ. — Η ἔλκετή ὄρμη τῆς συντηρήσεως καὶ ἡ ἠθική ὄρμη τῆς διακρίσεως παρὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ ταῖς ὀρμαῖς ἀνθρώπων.

Μία σπουδαιότατη κατηγορία ψυχικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀναφερομένη εἰς τὰς ὀρμαῖς, τὰς περιοδικὰς δηλονότι ἐκείνας παρορμήσεις πρὸς δράσιν, τὰς ἀποβλεπούσας εἰς τὴν ἀποσόβησιν δυσαρέστων συναισθημάτων. Ἐκάστην ὀρμὴν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀποσυνθέσωμεν εἰς δύο τινα, πρῶτον τὸ συναίσθημα τῆς ἡδονῆς ἢ τοῦ πόνου καὶ δεύτερον τὴν ἀνάγκην πρὸς δράσιν, κατευθυνομένην πρὸς τὴν πραγματικὴν ἢ ὑποτιθέμενην αἰτίαν τοῦ ἐν λόγῳ συναισθήματος. Αἱ ὀρμαὶ κατέχουσαι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τὴν αὐτὴν περίπου θέσιν τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουν τὰ ἔνστικτα παρὰ τοῖς ζῴοις ⁽¹⁾, παρουσιάζουν τοῦτο τὸ ἰδιάζον ὅτι δὲν στρέφονται πρὸς ὀρισμένον ἀντικείμενον ἀλλὰ μόνον πρὸς ὀρισμένην ἐνέργειαν ⁽²⁾. Χαρακτηριστικὸν ὡσαύτως τῶν περισσοτέρων ὀρμῶν εἶναι τὸ περιοδικὸν τῆς ἐμφανίσεώς των, καθὼς καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὑπ' αὐτῶν κατέχονται ἅπαντες οἱ ἀνθρώποι, ἢ τουλάχιστον—ἐπὶ μὴ φυσικῶν πάντως ὀρμῶν—τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἀνθρώπων. Ἄμα τῇ γενέσει τῆς ὀρμῆς αἴρεται ἀμέσως ἡ ἐσωτερικὴ ἰσορροπία. Διὰ τῆς ὀρμῆς δημιουργεῖται πράγματι μία ἀνήσυχος κατάστασις καὶ τοῦτο διότι αὕτη προσπαθεῖ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ ταχύτερον τὴν αἰτίαν τοῦ πόνου ἢ νὰ συγκρατήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον τὴν αἰτίαν τῆς ἡδονῆς.

Σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ γενέσει τῆς ὀρμῆς καὶ ἐν τῇ ἐξελίξει ταύτης διαδραματίζουσι αἱ παραστάσεις, ἐρεθίζουσαι καὶ θέτουσαι εἰς κίνησιν τὸ θυμικὸν πρὸς μίαν ὀρισμένην κατεύθυνσιν. Ἡ κίνησις αὕτη συναντᾷ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀντίστασιν τινα, χωρὶς ὅμως ἡ ἀντίστασις αὕτη νὰ εἶναι τοσοῦτον ἰσχυρὰ ὥστε νὰ ματαιοῦνται ὁ σκοπός, παραγομένου συναισθήματος ἀκριβῶς ἀντιθέτου τοῦ προσδοκωμένου ⁽³⁾. Αἱ ὀρμαὶ δὲν παραμένουν ἀμετάβλητοι, ἀκολουθοῦσαι καὶ αὐταὶ

⁽¹⁾ G. Schmoller Grundriss I σ. 26.

⁽²⁾ Harald Höffding op. cit. σελ. 245.

⁽³⁾ Harald Höffding op. cit. σελ. 319.

τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς. Οὐχ ἦττον ἢ μεταβολὴ αὕτη εἶναι ὅπως δὴποτε περιορισμένη, δὲν ἀφορᾷ δὲ τόσον τὰς δρμὰς αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς, ὅσον τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ μέσα πρὸς ἱκανοποίησίν των.

Μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων δρμῶν ὑπάρχουν δύο ἐξαιρετικά σπουδαῖαι καὶ αἱ ὁποῖαι θὰ μᾶς ἀποσχολήσουν ἰδιαιτέρως ἐν τῇ θέσει ταύτῃ. Αἱ δρμαὶ αὗται εἶναι ἡ «*τῆς συντηρήσεως*» καὶ ἡ «*τῆς διακρίσεως*». Αἱ δρμαὶ αὗται θὰ ἠδύναντο νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς βασικαί, δεδομένου ὅτι πολλαὶ ἐκ τῶν λεγομένων ἀνθρωπίνων δρμῶν οὐδὲν ἄλλο κατ' οὐσίαν εἶναι ἢ ἐκδηλώσεις καὶ ὑποδιαίρεσεις των.

Α'. Ἡ δρμὴ τῆς συντηρήσεως καὶ ἡ δρμὴ τῆς διακρίσεως παρὰ τοῖς ἀτόμοις.

1ον. — Ἡ δρμὴ τῆς συντηρήσεως.

Ἡ «*δρμὴ τῆς συντηρήσεως*» εἶναι ἡ δρμὴ ἢ κατευθυνομένη εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν ζωὴν. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται πᾶσα ἐνέργεια πρὸς διατήρησιν τῆς ὑλικῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑποστάσεως, εἰς αὐτὴν ὑπήκων οὗτος προασπίζεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, τῶν ἀγρίων ζῴων καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, ἀπὸ αὐτὴν καθοδηγεῖται τέλος ὅταν κατασκευάζει ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα πρὸς ἀμυνάν του καὶ προσπορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν (¹). Ἡ μορφή τῆς εἰς τὰς πρώτας βαθμίδας τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ εἶναι ἀπέναντι τῆς ὀργανικῆς φύσεως ἐν γένει, εἰδικώτερον δὲ ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀτόμων ἐξαιρετικῶς ὤμη. Ἡ φυσικὴ καὶ ψυχολογικὴ βία, ἡ ἀρπαγὴ καὶ ἡ κλοπὴ, ἡ πανουργία καὶ ἡ ἀπάτη εἶναι ὡς ὄπλα πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν μέσων τῆς ἱκανοποιήσεώς τῆς εἰς ἡμερησίαν διάταξιν. Ὅσον ἀνέρχεται ἡ ἀνθρωπότης ἐπὶ ἀνωτέρων ἐκπολιτιστικῶν ἐπιπέδων τόσον καὶ ἐξευγενίζεται ἡ δρμὴ τῆς συντηρήσεως, περιοριζομένη ὅπως δὴποτε ἐντὸς τοῦ ὑπὸ τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ δικαίου διαγραφομένου πλαισίου. Πλὴν οἱ περιορισμοὶ οὗτοι δὲν σημαίνουν καὶ κατάπνιξίν τῆς—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἄλλως τε δὲν θὰ ἦτο εὐκταῖον, καθ' ὅτι θὰ ἐσήμαινεν ὀλοκληρωτικὸν σταμάτημα πάσης ἀνθρωπίνης ζωῆς—οὔτε καὶ παντελῆ ἐξοβελισμὸν τῶν ἀνηθίκων ὄπλων, πνὰ τῶν ὁποίων μάλιστα χρησιμοποιοῦνται τῇ ἀνοχῇ ἂν ὄχι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς πολιτείας.

Ἡ ἐνσαρκώνουσα τὴν δρμὴν τῆς συντηρήσεως προσπάθεια τοῦ ἀτόμου

(¹) Μία ὑπαρξὶς ζωϊκὴ ἢ φυτικὴ διαβιοῦσα εἰς ἐν περιβάλλον λαμβάνει ἐκ τούτου τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα τῇ ἐπιτρέπουν ὅπως συντηρηθῇ εἰς τὴν ζωὴν, τῆς ὁποίας ὡς γνωστὸν τὸ χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ μεταποίησις ὑπ' αὐτῆς ξένων οὐσιῶν εἰς προσωπικὰς τοιαύτας. Προκειμένου περὶ δύο ἢ πλείονων τοιούτων ζωϊκῶν ὑπαρξεων δέχεται ἡ βιολογία (Felix de Dantes op. cit. σελ. 55) ὅτι αὗται δύνανται νὰ εἶναι εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις ἢ ἐχθροὶ ἢ ἀνταγωνισταὶ ἢ σύμμαχοι. Εἶναι ἐχθροὶ ὅταν ἡ μία τρέφεται ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς ἄλλης, ἀνταγωνιστὰν ἂν ἔχουν τὰς αὐτὰς ἀνάγκας καὶ τὰ αὐτὰ περιττώματα καὶ σύμμαχοι ἂν τὰ περιττώματα τοῦ ἑνὸς εἶναι τροφή τοῦ ἑτέρου. Ὁ ἀνταγωνισμὸς ποικίλλει κατὰ τὰς περιστάσεις, εἶναι τοσοῦτον ὀξύτερος ὅσον περισσότερον συμπύπτουν αἱ ἀνάγκαι καὶ τὰ μέσα πρὸς ἱκανοποίησίν των.

πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ὑλικῶν μέσων πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν του, διέπεται ὑπὸ τοῦ γενικοῦ βιολογικοῦ νόμου «τῆς μικροτέρας ἀντιστάσεως», ὅστις εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτὴν περίπτωσιν ὀνομάζεται «οἰκονομικὸν ἀξίωμα». Κατὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ἐπιδιώκει παντοῦ καὶ πάντοτε ὅπως ἐπιτύχῃ τὸ πλεονεκτήμα τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν του διὰ τοῦ minimum τῆς καταβολῆς ἐνεργείας. Ἡ ἰδεώδης κατάστασις διὰ πάντα ἄνθρωπον (¹) θὰ ἦτο συνεπῶς ἐκείνη καθ' ἣν οὔτε θὰ κατώρθωνε νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του τὰ μέσα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του ἄνευ καταβολῆς σωματικῆς ἢ πνευματικῆς δυνάμεως πρὸς τοῦτο, με' ἄλλους λόγους ἄνευ καταβολῆς ἐργασίας (²). Εἰς τὴν ἀείποτε ὀχληρὰν ἐργασίαν (³) καταφεύγει ὁ ἄνθρωπος μόνον ἐφ' ὅσον δὲν δύναται νὰ προσπορισθῇ ἄλλως τὰ ἐν λόγῳ μέσα. Οὕτω βλέπομεν τοὺς πρωτογόνους ἀνθρώπους ἀρπάζοντας ἢ κλέπτοντας τὰ τρόφιμα, ὅπλα ἢ κοσμήματα τῶν γειτόνων τῶν ἢ καὶ τρώγοντας αὐτοὺς τούτους, χρησιμοποιοῦντας τὰς γυναῖκας τῶν δίκην ἀνδραπόδων διὰ τὰς ἐπιπόνοους γεωργικὰς ἐργασίας καὶ ἀσκοῦντας ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν τέκνων τῶν—τοῦτο καὶ εἰς μεταγενεστέρως βαθμίδας ἐκπολιτιστικῆς ἀναπτύξεως—ἐπιτρέπουσαν αὐτοῖς ἐντατικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐργασίας τῶν. Εἰς ἀνωτέρας βαθμίδας πολιτισμοῦ προβάλλει ἡ δουλεία ὡς μέσον πραγμάτωσεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἀξιώματος ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ληστείας καὶ πειρατείας ὡς νομίμων μέσων βιοπορισμοῦ, εἰς ἔτι ἀνωτέρας ἢ δουλοπαροικία καὶ τέλος ἐν τινι μέτρῳ ἢ σύγχρονος βιομηχανικῆς ἐργασίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν μεγάλην ἐγγεῖον ἰδιοκτησίαν. Ἡ γομοθεσία ὡς γέννημα τῆς βίας

(¹) Καθὼς παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς F. Oppenheimer (Theorie der reifen κ.τ.λ. σ. 37) τοῦτο ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ παρὰ τοῖς ζῴοις. «Ἡ ἀλώπηξ, λέγει, ἐκδιώκει τὸν τρόχον ἀπὸ τὴν φωλεάν του, τὸ στρουθίον ἀρπάζει τὴν φωλεάν τοῦ ψάρου καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ εἰς ὄλους τοὺς μύθους ὑμνηθέντες διὰ τὴν φιλόπονόν των ἐργασίαν μύρμηγκες καὶ μέλισσαι προτιμοῦν πάντοτε τὴν ἀρπαγὴν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν, ὅσκις ἢ πρώτη τοῖς εἶναι μᾶλλον πρόσφορος. Κατὰ τὸν Maeterlinck αἱ μέλισσαι καταλαμβάνουν ἐξ ἐξόδου τὰς κυπέλας ἄλλων μελισσῶν, ἐξησθενημένων λόγῳ ἀσθενείας ἢ εὐρισκομένων ἐν ἀταξίᾳ λόγῳ ἀπωλείας τῆς βασιλείας των καὶ ἀρπάζουν τὸ μέλι των ἀντὶ νὰ τρέξουν νὰ τὸ συλλέξουν εἰς τοὺς ἀγρούς. Ὅχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ καὶ ἀποβάλλουν κατόπιν τοιούτων αἰσίων ἐπιδρομῶν εὐκολώτατα τὴν ὄρεξιν πρὸς ἐργασίαν, μεταβαλλόμεναι εἰς ἐξ ἐπαγγέλματος ληστὰς».

(²) «Ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἀληθές, δὲν εἶναι φυσιολογικῶς ἀρπακτικὸν ζῷον, ἐν τούτοις κέκτηται ὅσον κατ' ἄλλο ζῷον τὴν βασικὴν ὁρμὴν τοῦ συμπληρῶναι τὴν ἰδίαν οἰκονομικὴν δράσιν διὰ ἀρπαγῶν, ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐργασίας τῶν δούλων καὶ διὰ παρασιτικῶν οἰκονομικῶν μεθόδων.... Ἡ ἐργασία δὲν ἠγαπήθη ποτὲ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου... Τὴν τέχνην τοῦ οἰκονομᾶν ἐξέμαθεν ὁ ἄνθρωπος πολὺ βραδέως, ὅπως ἐπίσης πολὺ μεταγενεστέρως ἀπέκτησε καὶ τὴν διάθεσιν πρὸς ἐργασίαν... Προηγουμένως ἐπανεπαύετο ἐπὶ τῆς ἀνακαλύψεως του ὅτι ἡ ἐργασία τῶν ἄλλων θὰ ἠδύνατο ἀξιόλογα νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἰδίαν του ἐργασίαν». G. Steffen Lebensbedingungen σελ. 13 ἐπ.

(³) Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι τόσον παρ' ἡμῖν (π.ρ.β.λ. τὴν λέξιν «δουλεύω») ὅσον καὶ εἰς πολλὰς ξένας γλώσσας ἡ αὐτὴ λέξις ἀποδίδει καὶ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν δουλείαν. Ἴδὲ καὶ G. Steffen αὐτόθι σ. 14.

οὐδὲν ἄλλο ἔκαμνεν ἀρχικῶς ἢ νὰ κυροῖ ταύτην καὶ μαζί μὲ αὐτὴν τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῶν ὁμοίων του. Ἡ σύγχρονος ἐξέλιξις ἀγνοεῖ μὲν τὴν ὤμην ἐκμετάλλευσιν τοῦ παρελθόντος ὅχι ὅμως ἀπανταχοῦ εἰς τὰ λεγόμενα «κράτη δικαίου» καὶ τὴν ἔμμεσον καὶ συγκεκαλυμμένην τοιαύτην ⁽¹⁾.

2ον.— *Ἡ ὁρμὴ τῆς διακρίσεως.*

Ἡ ἑτέρα ἐκ τῶν ἀπασχολουσῶν ἡμᾶς ἐνταῦθα ὁρμῶν, ἡ ὁρμὴ τῆς κοινωνικῆς διακρίσεως, σχετίζεται στενῶτατα, ὅπως ἐν τινι μέτρῳ καὶ ἡ ὁρμὴ τῆς συντηρησεως, πρὸς τὴν ἀνισότητά των ἀνθρώπων, τὴν ὁποίαν ματαιῶς ἐπεχείρησάν τινες ὅπως ἀμφισβητήσωσι. *Συνεπεία τῆς ὁρμῆς τῆς διακρίσεως ἐπιδιώκει ἕκαστον ἄτομον δι' ὄλων του τῶν μέσων ὅπως καταλάβῃ ἐν τῷ πλαισίῳ πάσης ομάδος ἀνθρώπων, αὐτομάτου ἢ ἠθελημένης, ὠργανωμένης ἢ ἀνοργανώτου, θέσιν τοιαύτην ὥστε νὰ διακρίνηται μεταξὺ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς ομάδος.* Καθὼς παρατηρεῖ ὁ Schmoller, ὁ παῖς θέλει νὰ εἶναι ὁ ἐπιμελέστερος εἰς τὸ σχολεῖον, ὁ νεανίας ὁ γενναιότερος. Εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς διακρίσεως ὑπῆκοντες οἱ ἄγριοι διαστίζουσι τὸ σῶμα των ἢ τὸ στολίζουν μὲ πτερὰ καὶ ἄλλα τοιαῦτα κοσμητικὰ μέσα. Σήμερον ἀκόμη περιβάλλονται πρὸς ἐπίδειξιν αἱ γυναῖκες βαρῦτα κοσμήματα, μέχρι δὲ πρὸ ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων ἐνεδύοντο καὶ οἱ ἄνδρες κατὰ τρόπον προδίδοντα τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν των θέσιν. Ἀφ' ἧς στιγμῆς πράγματι τὸ ἄτομον ἀποκτήσῃ συνείδησιν τοῦ ἰδίου ἐγώ, ἀντιτάσσει τοῦτο ἀπέναντι τοῦ ὑπολοίπου κόσμου, δημιουργεῖται δὲ αὐτομάτως παρ' αὐτῷ ἡ ἐπιθυμία ὅπως χρησιμοποίησῃ τὸ γεγονός τοῦτο τῆς ἰδίας του ὄντητος πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἢ μᾶλλον πρὸς ἀνύψωσίν του ὑπεράνω τῶν ἄλλων ⁽²⁾.

Ὅπως ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς συντηρησεως οὕτω καὶ ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς διακρίσεως εὐρισκόμεθα πρὸς ἑνὸς ἀγῶνος τοῦ ἀτόμου ἐναντίον τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται μόνον ἐν τούτῳ ὅτι ἐν ᾧ ἐν τῇ πρώτῃ ὁρμῇ ἔχομεν μίαν προσπάθειαν τοῦ ἀτόμου πρὸς διατήρησίν του, ἰδίως πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων μέσων πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ὑλικῶν του ἀναγκῶν, ἀντιθέτως ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς διακρίσεως εὐρισκόμεθα πρὸ μιᾶς παρορμήσεως πρὸς δράσιν ἐπὶ σκοπῷ ἀναδείξεως τοῦ ἀτόμου μεταξὺ τῶν ὁμοίων του. Ἡ πρώτη ὁρμὴ εἶναι μᾶλλον ὑλικοῦ χαρακτήρος, ἐν ᾧ ἡ δευτέρα ἠθικοῦ. Ἐν τῇ πρώτῃ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ κάμωμεν λόγον περὶ ἑνὸς «ἀγῶνος περὶ ὑπάρξεως» ἐν τῇ δευτέρᾳ περὶ ἑνὸς «ἀγῶνος περὶ ἀναδείξεως». Χρονικῶς προηγεῖται ἐκ τῶν δύο τούτων ὁρμῶν ἡ τῆς συντηρησεως. Τὸ ἄτομον τότε μόνον ἀρχίζει νὰ αἰσθάνηται τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναδεί-

⁽¹⁾ «Ὁ ἄνθρωπος ἐκπολιτιζόμενος ἀνεκάλυπτεν ὅτι ἡ βία δὲν εἶναι πάντοτε δυνατή, ἐνίοτε μάλιστα ἡ καταχρηστικὴ ἀσκησίς της ἔχει λίαν δυσαρέστους δι' αὐτὸν συνεπείας. Τοῦτο καὶ τὸν ἠνάγκασεν ὅπως μετριάσῃ τὴν ὁρμὴν του ταύτην. Διὰ τούτου δὲν μετέλλαξε βεβαίως ἡ ὁρμὴ τὴν φύσιν της, ἠναγκάσθη ὅμως μετὰ τὴν δημιουργίαν τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικαίου νὰ μεταβάλλῃ μεθόδους». Ernest Seillière op. cit. σελ. 5.

⁽²⁾ G. S c h m o l l e r op. cit. σελ. 30—31.

ξεώς του ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀφοῦ ἐξασφάλισεν πρῶτον τὴν συντήρησίν του εἰς τὴν ζωὴν.

Ἡ ὁρμὴ πρὸς διάκρισιν τοῦ ἀτόμου μεταξὺ τῶν ὁμοίων του ἐνυπῆρχεν ἀείποτε ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ἀνθρώπων τῶν διαβιούντων ἐν κοινωνίαις, ἐνυπάρχει δὲ καὶ σήμερον τόσον εἰς τὰς πεπολιτισμένας καὶ ἠθικῶς προηγμένας χώρας, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀπολιτίστους καὶ ἀναναπτύκτους (¹). Εἰς τὴν ὑπαρξίν της ὀφείλει ἡ ἀνθρωπότης τὰς προόδους τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε ἐπετέλεσεν.

Ὅπως παρὰ τῇ ὁρμῇ τῆς συντηρήσεως οὕτω καὶ παρὰ τῇ ὁρμῇ τῆς διακρίσεως τὰ μέσα τῆς ἱκανοποιήσεώς της ὡς καὶ τὰ σημεῖα πρὸς τὰ ὁποῖα αὕτη κατευθύνεται διαφέρουν ἀναλόγως τοῦ ἠθικοῦ, διανοητικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ ἐν γένει ἐπιπέδου ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἐκάστη κοινωνία. Εἰς μίαν πρωτόγονον κοινωνίαν ἐπὶ παραδείγματι εἶναι φυσικὸν τὰ μέσα τῆς ἀναδείξεως τοῦ ἀτόμου νὰ συνίστανται κυρίως εἰς τὴν κτηνώδη βίαν, ὅπως εἶναι ἐξ ἴσου φυσικὸν νὰ κατευθύνηται αὕτη αὐτόθι πρὸς τὰ χρωματιστὰ πτερά, τὰ ἐκ κογχυλίων περιδέραια, τὰ ἐστιγμένα σώματα ὡς καὶ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρων θέσεων, τοῦ φυλάρχου, τῶν ἱερέων καὶ τῶν δικαστῶν, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ὀργανωμένης ὑποσοῦν κοινότητος. Περαιτέρω ἐπὶ μιᾷ ὑψηλοτέρᾳ ἐκπολιτιστικῆς βαθμίδος ἡ ὁρμὴ τῆς διακρίσεως ποιεῖται χρῆσιν καὶ ἠθικωτέρων μέσων πρὸς ἱκανοποίησίν της, παραλλήλως δὲ πρὸς τοῦτο εὐρύνονται καὶ οἱ ὀρίζοντές της, τῆς ἐκτάσεως τῶν βοσκῶν, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δούλων καὶ τῶν ποιμνίων, τῶν ὄραιοτέρων ὄπλων καὶ γυναικῶν διαδραματιζόντων ἐπὶ τῆς βαθμίδος ταύτης σὺν τῇ καταλήψει τῶν ἀνωτάτων πολιτειακῶν ἀξιωματίων τὸ σπουδαιότερον πρόσωπον. Ἐκ παραλλήλου δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς μίαν ἠθικῶς ὑποσοῦν προηγμένην ἀνθρώπινον κοινωνίαν ἡ ὁρμὴ αὕτη λαμβάνει τὴν μορφήν προσπαθειῶν τοῦ ἀτόμου πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἄλλων, κυρίως διὰ τῆς ἐκτελέσεως μεγάλων καὶ εὐγενῶν πράξεων(²). Τὸ ἀνώτατον ὄριον τῆς διακρίσεως συνίσταται εἰς τὴν δόξαν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τὴν ἐκδηλουμένην διὰ μνημείων καὶ ἀναμνηστικῶν πλακῶν, κυρίως ὁμως διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς μνήμης των παρὰ τῷ λαῷ. «Αὐτοὶ εἶναι τὰ ῥηξικέλευθα πνεύματα, τὰ πρότυπα τῶν λαῶν. Ἡ τιμὴ ἡ ὁποία τοὺς πε-

(¹) Ἴδου πῶς περιγράφει ὁ B e r n h a r d d e M a n d e v i l l e τὴν ὁρμὴν ταύτην τὸ «instinct of sovereignty» ὅπως τὸ ὀνομάζει. «Λάβετε, λέγει, ἑκατὸν ἀγρίους ἄρρενος φύλου, ἀφήσατέ τους μίαν στιγμὴν χωρὶς γυναῖκας πρὸς ἀπομάκρυνσιν ἐνὸς ἀσφαλεστάτου ἀντικειμένου διχονοιῶν, ἐφοδιάσατέ τους μὲ ὅλα τὰ μέσα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ὑλικῶν των ἀναγκῶν καὶ ἀφαιρέσατέ τους ἐν γένει πᾶσαν ἀφορμὴν ἐρίδων. Εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος ὅτι εἰς χρονικὸν διάστημα ὀλιγώτερον τῆς ἡμισείας ὥρας θὰ δεικνύουν σημεῖα διενέξεων λόγῳ τῆς ἀξιώσεως ἐκάστου νὰ εἶναι ὁ πρῶτος μεταξὺ αὐτῶν. Οἱ πρῶτοι παρὰ τοῖς ὑπολοίτοις θὰ παρετήρει τις τοιαύτας τάσεις θὰ ἦσαν οἱ ἰσχυρότεροι σωματικῶς, πνευματικῶς ἢ ἀμφοτέρωθεν».

(²) Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους εἰς μίαν μαθητικὴν κοινωνίαν ἱκανοποιεῖται ἡ ὁρμὴ τῆς διακρίσεως διὰ τῆς λήψεως τῶν ἀνωτέρων βαθμῶν καὶ τῶν βραβείων ἐκάστης τάξεως, εἰς μίαν κοινωνίαν ἐπίσης συμπαθῶς διακειμένων πρὸς τοὺς τίτλους καὶ τὰ παράσημα διὰ τῆς ἀποκτήσεως τοιούτων.

ριβάλλει δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς κύκλους τῶν γνωριμιῶν των, οὔτε καὶ εἰς τοὺς χρόνους τῆς ζωῆς των, κατὰ τοὺς ὁποίους μάλιστα πολὺ συχνὰ συμβαίνει νὰ παραγνωρίζονται» (1).

Μὲ τὴν ὁρμὴν τῆς διακρίσεως συνδέονται στενώτατα ἅφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἔννοια τῆς ἐκτιμήσεως ἅφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἔννοια τῆς δόξης. Αἱ δύο αὗται ἔννοιαι διακρίνονται ἅπ' ἀλλήλων κατὰ τὸν πατέρα τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας M. Lazarus (2) ἀναλόγως τοῦ κύκλου τῶν προσώπων παρὰ τοῖς ὁποίοις ζητεῖ τις ἑκατέραν. Ἡ ἐκτίμησις ἀπαιτεῖται μόνον παρ' ἐκείνων οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν τὸ ἄτομον, ἐν ᾧ ἡ δόξα δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸν κύκλον τῶν γνωστῶν, ἐπιδιώκουσα νὰ διασπάσῃ τὰ ὅρια τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου. Τὴν ἐκτίμησιν δέον νὰ φαντασιῶμεν περιοριστομένην μόνον ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς κοινωνικῆς τάξεως τοῦ ἀτόμου καὶ κατὰ τὸ μέτρον ταύτης. Ἀντιθέτως ἡ δόξα ἐπιδιώκει τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγνώστους, μάλιστα ὄχι ἀπλῶς τὴν ἀναγνώρισιν, ἀλλὰ τὸν θαυμασμόν, τὴν αἴγλην, τὸ θάμβος. Τὴν ἐκτίμησιν δύναται τις νὰ ζητῇ καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ ταύτης ἀπὸ κοινοῦ μετὰ πολλῶν ἄλλων, ἡ δόξα ἅφ' ἑτέρου εἶναι ἐγωϊστικωτέρα, ἀποκλείουσα κατὰ κανόνα τὴν κοινότητα ταύτην (3). «Τὴν ἐκτίμησιν ζητεῖ πᾶς γενναῖος πολεμιστῆς ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, τὴν δόξαν μόνος ὁ στρατηγός. Τὴν ἐκτίμησιν ζητεῖ κάθε ἐργάτης τοῦ κρατικοῦ καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ οἰκοδομήματος, τὴν δόξαν μόνον ὁ ἀρχιτέκτων. Ἐκτίμησιν ζητεῖ ὁ μαθητῆς, δόξαν ὁ διδάσκαλος» (4).

Ἡ κοινωνικὴ διάκρισις ἐπιδιώκεται τῇ συνδρομῇ τῶν τυχόν ὑπαρχόντων ἀνωτέρων ἢ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις προσόντων, σωματικῶν, διανοητικῶν ἢ ἠθικῶν ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. **Πᾶσα ἀξία (5) ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ ζητεῖ ἀναγνώρισιν. Τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ζητεῖ ὡσαύτως καὶ ἡ ἀνωτέρα περιουσιακὴ κατάστασις τοῦ ἀτόμου.** Ἀληθῶς, ἡ ἀπόκτησις περιουσίας ἂν δὲν ἀνταποκρίνεται καθ' ὄλοκληρίαν πρὸς τὴν ὁρμὴν τῆς διακρίσεως, ὡς εἶχεν ὑποστηρίξει ὁ A. Smith, ἀνταποκρίνεται ὅμως κατὰ μέγα μέρος. Ἀποκτᾷ τις περιουσίαν μέχρως ἐνὸς σημείου ὑπήκων ἀναμφισβητήτως εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς συντηρήσεως πέραν ὅμως τοῦ σημείου τούτου ἡ περιουσία δὲν ἀποβλέπει ἢ εἰς τὴν κοινωνικὴν διάκρισιν τὴν ὁποίαν ἐπιτυγχάνει ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὁ πλούσιος διὰ τῶν πολυτελῶν μεγά-

(1) A. Schäffle op.cit. σ. 221

(2) M. Lazarus Das Leben der Seele σελ. 197.

(3) M. Lazarus αὐτόθι.

(4) M. Lazarus αὐτόθι. Μὲ τὰς ἀκολουθοῦσας ποιητικὰς λέξεις περιγράφει ὁ Lazarus τὴν παντοδυναμίαν τῆς ὁρμῆς τῆς διακρίσεως ἐν σελ. 127 τοῦ μνημονευθέντος ἔργου του: «...Sie hat Städte gegründet und zerstört, Kriege erweckt und geführt, Bündnisse der Völker geschlossen und gelöst, Fürsten und Staaten erhoben und gestürzt. Gleich der Göttin Athene erscheint sie jedem im Rat und in der Schlacht und bei jeglichem Tun und Streben in verschiedener Gestalt... Sie leitet das Schwert des Helden, der die Geschichte der Nation erkämpft, aber auch die Feder dessen, der sie beschreibt, sie befiedert den Pfeil des Kriegers und beschwingt das Flügelross des Dichters, sie hat das Hirn des Kolumbus erhitzt eine neue Welt auf der Erde, eines Herschels und La Place neue Welten am Himmel zu entdecken».

(5) Ἐννοεῖται ἀξία ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην τῆς λέξεως σημασίαν.

ρων εἰς τὰ ὁποῖα κατοικεῖ, διὰ τοῦ πολυαριθμοῦ του καὶ εὐσεβάστως πρὸ αὐτοῦ ὑποκλινομένου ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ, διὰ τῆς γενναιοδωρίας του.

Μὲ τὰς ἀραῖς τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως τῶν ἀτόμων ἡσχολήθησαν πλείονες τοῦ ἐνὸς φιλόσοφοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Thomas Hobbes, ὁ B. Spinoza, ὁ W. Hegel, ὁ F. Nietzsche καὶ ὁ B. de Mandeville κατέχουν τὴν σπουδαιότεραν θέσιν. Ὅλοι οὗτοι ἐξαίρουν εἰς τὰ συγγράμματά των τὴν ὑπαρξιν καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῶν ἐγωϊστικῶν τούτων ἀνθρωπίνων δομῶν, ἂν καὶ ἐνίοτε, ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, μετὰ ὑπερβάλλοντος ζήλου καὶ μὲ τὴν καταφανῆ πρόθεσιν νὰ τὰς ἐμφανίσουν ἐγωϊστικωτέρας καὶ ἀπὸ ὅ,τι πράγματι εἶναι. Τοῦτο διαβλέπει τις ἰδίως παρὰ τῷ Hobbes καὶ τῷ Nietzsche, ἔν τινι μέτρῳ δὲ καὶ παρὰ τῷ Mandeville, ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ ὁποῖου («The Fable of the Bees» I σ. 214) θὰ ἐπεθύμουν νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα τὴν κάτωθι χαρακτηριστικὴν περικοπήν. «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, λέγει ὁ λέων εἰς τὸν ἔμπορον, θέλουν νὰ ἴστανται ὑπεράνω τῶν ἄλλων, περιφρονοῦν δὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι κατώτεροι των. Ἐὰν ἠδύνασο νὰ διεισδύσης εἰς τὴν καρδίαν τῶν βασιλέων καὶ μεγιστάνων θὰ ἔβλεπες μόνις τινὰς ἐξ αὐτῶν νὰ ἐκτιμοῦν τόσον τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πλήθους τὸ ὁποῖον κυβερνοῦν, ὅσον τὸ πλήθος ἐκτιμᾷ τὰ κτήνη τὰ ὁποῖα τῷ ἀνῆκουν... Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἐξετίμα πράγματι τὸ γένος του, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξοντώνωνται συγχνὰ 10,000 καὶ ἐνίοτε 100,000 ἄνθρωποι ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ ἰκανοποιηθῇ ἡ ἰδιοτροπία ὀλίγων θνητῶν;... Τί εἶναι πράγματι ὁ ἄνθρωπος; τίποτε περισσύτερον ἢ ἓν μικρὸν μόνιον ἐνὸς μεγάλου κτήνους.». Παρεμπερῆ κατεύθυνσιν ἀκολουθεῖ ἐκ τῶν συγχρόνων ἐπιστημόνων καὶ ὁ βιολόγος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων Felix de Dantec, ὑποστηρίζων ἐν τῷ προσφάτως ἐκδοθέντι ἔργῳ του ⁽¹⁾ ὅτι ὁ ἐγωϊσμός εἶναι ἡ βᾶσις πάσης κοινωνίας καὶ ὅτι οἱ φιλόσοφοι οἱ φρονοῦντες ὅτι ἀνεκάλυψαν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου ἄλλο τι ἐκτὸς τοῦ ἀκράτου ἐγωϊσμοῦ, τίποτε περισσότερον δὲν ἀποδεικνύουν ἢ τὴν ἰδίαν των αἰσθηματικότητα. «Μόνοι οἱ τυφλοὶ οὐτοπισταί, λέγει οὗτος ἐν σελ. 10, ἠθέλησαν νὰ πιστεύουν ὅτι αἱ ἠθικαὶ ἰδιότητες εἶναι θεμελιώδεις παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ὅτι ὁ ἐγωϊσμός εἶναι μία παρέκκλισις τῆς ἀρχικῆς φύσεως. Τὸ ἀντίθετον εἶναι προφανές διὰ τοὺς ζητοῦντας τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκουν ἐκ τῶν προτέρων ὅπως ἡ ἀλήθεια αὕτη προσαρμύζεται πρὸς τὰς προτιμήσεις των ὡς ἐναρέτων ἀνθρώπων. Ὁ ἠθικὸς μανδύας τὸν ὁποῖον περιβάλλονται οἱ τραυλοδύται τοῦ 20οῦ αἰῶνος εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα

(1) «L'égotisme seule base de toute société» Paris. 1920.

μακρᾶς προσπαθείας διαπαιδαγωγήσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ προστατευτικοὶ τῆς κοινωνίας νόμοι ἑναρμονίζονται πρὸς τὴν φυσικὴν ὑποκρισίαν τῶν ἐν κοινωνίαις βιούντων ἀτόμων. Ἄλλ' ὁ μανδύας οὗτος εἶναι τόσον λεπτός, εἶναι τόσον εὐκόλον νὰ σχισθῆ !...».

Τιθεμένων κατὰ μέρος μερικῶν ὑπερβολῶν παραμένει πάντοτε ἀληθὲς ὅτι ἡ ὁρμὴ τῆς διακρίσεως ὁμοῦ μὲ τὴν προεσφυτέραν ἀδελφὴν τῆς, τὴν ὁρμὴν τῆς συντηρήσεως—γνωσταὶ συνήθως ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ «ἐγωϊσμοῦ»— διεδραμάτισαν, διαδραματίζουσι καὶ θὰ διαδραματίζωσιν εἰς τὸ μέλλον τὸ σπουδαιότερον πρόσωπον ἐν τῇ κοινωνικῇ τοῦ ἀνθρώπου ζωῇ. Ἐξ ἴσου ἀνεπίδεκτον ἀμυρσιβητήσεως εἶναι ὅτι αἱ ὁρμαὶ αὗται ἀποβάλλουν τὴν ἀρχικῶς ὤμην καὶ κτηνώδη μορφήν των περιβαλλόμεναι ἐν ὁσημέραι εὐπροεπέστερον ἔνδυμα ἐφ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης ἀνέρχεται ἐπὶ ἀνωτέρων βαθμίδων ἐσωτερικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ἔνδυμα τοῦτο ἂν δὲν εἶναι τόσον ἀραχνοῦφραντον ὅσον τὸ θέλει ὁ F. de Dantes, πάντως δὲν εἶναι πολὺ μεγάλης στερεότητος. Σταματᾷ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ ἢ καὶ κλονίζεται οὗτος—ὡς ἐπὶ παραδείγματι συνέβη ἀπὸ τοῦ μεγάλου πολέμου εἰς τὰς περισσοτέρας εὐρωπαϊκὰς χώρας— τείνουν μοιραίως αἱ ὁρμαὶ τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πρωτόγονόν των κατάστασιν.

Β'. Αἱ ὁρμαὶ τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως

παρὰ ταῖς δμάσιν ἀτόμων.

Ἡ ὁρμὴ τῆς συντηρήσεως τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς διακρίσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἄλλων φέρει αὐτὸ ἀναποφεύκτως, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἀντιμέτωπον ὀλοκλήρου τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἐν τούτοις ἡ ἀρχικὴ αὕτη ἐχθρότης ἀπέναντι ἀψύχων καὶ ἐμψύχων, ὁμοίων καὶ ἀνομοίων ὀργανισμῶν δὲν διαρκεῖ ἐπὶ μακρόν, τοῦ ἀνθρώπου ἀνακαλύπτοντος σχετικῶς ἔνωρὶς ἂν καὶ ἀνευ σαφοῦς τοῦ πράγματος συνειδήσεως ὅτι ἡ μετ' ἄλλων τινῶν ἐκ τῶν ὁμοίων του στενὴ σχέσις προσπορίζει αὐτῷ δαψυλῶς τὰ μέσα τῆς ἱκανοποιήσεως διαφόρων ἀναγκῶν, καθαρῶς φυσικῶν κατ' ἀρχάς, ἠθικῶν, κοινωνικῶν, διαγοητικῶν βραδύτερον. Ἐκτὸς τούτου δὲν βραδύνει τὸ ἄτομον ὅπως ἀντιληφθῆ ὅτι μεταξὺ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸ ἀνθρώπων ὑπάρχουν τινὲς τῶν ὁμοίων τὰ συμφέροντα ἀντιτίθενται ὀλιγώτερον πρὸς τὰ ἰδικά του ἢ παρουσιάζουν μάλιστα καὶ συγγένειάν τινα πρὸς αὐτὰ καὶ συνεπῶς ὅτι εἶναι δυνατὸν πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν νὰ συμβιβασθῆ ὅπωςδῆποτε ὁ φυσικὸς ἐγωϊσμός των πρὸς τὸν ἰδικόν του. Οὕτω ἔρχονται εἰς φῶς αἱ διάφοροι ἀνθρώπινοι ἐνώσεις, ἀπὸ τῶν αὐτομάτων, ἀσυνειδήτων καὶ εἰς φυσικοὺς κυρίως λόγους ὀφειλομένων, ὡς ἡ οἰκογένεια, τὸ γένος, ἡ φυλὴ, ἡ κοινωνικὴ τάξις, τὸ ἔθνος κ.τ.λ. μέχρι τῶν ἠθελημένων τοιούτων, ὡς οἱ συνεταιρισμοὶ καὶ τὰ πάσης φύσεως ἐλεύθερα σωματεῖα.

Τόσον αἱ αὐτόματοι ὅσον καὶ αἱ ἠθελημέναι ἀνθρώπινοι δμάδες ἐδράζονται λοιπὸν ἐπὶ τοῦ κοινοῦ πρὸς ἐνωσιν συμφέροντος τῶν ἀποτελούντων τὴν δμάδα ἀτόμων. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ συμφέροντος τούτου εἶναι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει μᾶλλον ἀσυ-

·νείδητος, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τελείως συνειδητή. Ἐκτὸς τούτου αἱ πρώται προηγουῦνται χρονικῶς τῶν δευτέρων, οὕσαι συνάμα καὶ πολὺ συμπαγέστεραι. Τέλος τὰ κοινὰ συμφέροντα τὰ προασπιζόμενα διὰ τῆς ἐνώσεως εἶναι ἐπὶ μὲν τῶν αὐτομάτων ομάδων γενικά, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν ἠθελημένων εἰδικὰ —κατὰ τὴν σύγχρονον τουλάχιστον τῶν τελευταίων τούτων ἐξέλιξιν—συνιστάμενα ἢ εἰς μίαν κοινήν ὠφέλειαν ἢ εὐχαρίστησιν ἦν ὑπόσχεται πρᾶγμα τι εἰς τὰ μέλη, ἢ εἰς μίαν κοινήν ζημίαν ἢ ἐνόχλησιν ἦν ζητοῦσι ταῦτα νὰ ἀποφύγωσι ⁽¹⁾.

Τὰ κοινὰ συμφέροντα τὰ δημιουργοῦντα τὰς ἀνθρωπίνους ομάδας δημιουργοῦν ὡσαύτως ἐν αὐταῖς καὶ τὰ λεγόμενα «ομαδικὰ συναισθήματα» (Massegefühl). Ταῦτα ἔχουν ὡς ἔδραν τὴν «ομαδικὴν συνείδησιν» κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Oppenheimer ⁽²⁾, ἢ ὀρθώτερον τὴν «ομαδικὴν ψυχὴν». Ἡ ψυχὴ μᾶς ομάδος δὲν εὐρίσκεται ἐκτὸς τῆς ψυχῆς τῶν ἀποτελούντων ταύτην ἀτόμων, μὴ κεκτημένη ὡς γνωστὸν χωριστὴν ὑπαρξιν. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς τῆς ομάδος εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγήσῃ τις ἄνευ προσφυγῆς εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἀτόμου καὶ ὅτι πολλὰ ἐκ τῶν βασικῶν φαινομένων τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς ἀπαντῶσιν ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ομάδος, καίτοι ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ὑπὸ μορφήν περισσότερον περίπλοκον.

Μεταξὺ τῶν φαινομένων τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς τῶν ἀπαντῶντων καὶ ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων, τῶν τε αὐτομάτων καὶ τῶν ἠθελημένων, ἐξαιρετικὴν κατέχουσι θέσιν αἱ ὁρμαὶ τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως. Ἀμρότεραι πράγματα αἱ κατηγορίαι ἀνθρωπίνων ομάδων θέλουν, ὅπως καὶ τὰ κατ' ἴδιαν ἄτομα, νὰ συντηρηθοῦν εἰς τὴν ζωὴν, κατὰ τὰς περιστάσεις μάλιστα καὶ νὰ ζήσουν εἰς βάρος ἄλλων (ὁρμὴ συντηρήσεως τῆς ομάδος), ὡς ἐπίσης καὶ νὰ καταλάβουν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων ομάδων (ὁρμὴ διακρίσεως τῆς ομάδος) ⁽³⁾. **Πᾶν ἄτομον λοιπὸν συμμετέχον εἰς μίαν ομάδα αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ ἐκτὸς τῶν καθαρῶς προσωπικῶν του ὁρμῶν καὶ ἐν πολλοστημόριον τῶν ὁρμῶν τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως τῆς ομάδος, ἀντιδρᾷ κατὰ πάσης ὑποταγῆς ἢ ἀποσυνθέσεώς της, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ἐργάζεται διὰ τὴν πρόοδον καὶ ἀνάδειξιν της.** Τὸ ποσοστὸν τοῦτο ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ προσώπου τὸ ὁποῖον διαδραματίζει τὸ μέλος ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ομάδος, εἶναι μεγαλύτερον παρ' ἐκείνοις οἱ ὁποῖοι καρποῦνται περισσότερα ὑλικά καὶ ἠθικά ὀφέλη ἐκ ταύτης, μικρότερον παρὰ τοῖς λοιποῖς. Οὐχ ἥττον πρέπει αἱ ὁρμαὶ τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως τῆς ομάδος νὰ ὑπάρχουν εἰς τὴν ψυχὴν ὅλων ἢ τοῦλάχιστον τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν μελῶν, διότι ἄλλως ἢ συντήρησις καὶ πολὺ περισσότερον

(1) Δημοσθ. Σ. Στεφανίδου «Ἐπιμελητήρια» σελ. 98.

(2) F. Oppenheimer «Der Staat» σελ. 54, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ «Gruppenbewusstsein».

(3) «ὑποκείμενα τοῦ ἀγῶνος περὶ ὑπάρξεως δὲν εἶναι μόνον ἄτομα ἀλλὰ καὶ οἰκονομικαί, γένη, σύνδεσμοι, συνεταιρισμοί, κοινότητες, ἔθνη, ὅποτε καὶ λαμβάνει ὁ ἀγὼν ομαδικὴν μορφήν» Schäffle op. cit. σελ. 300. Λέγων ὁ Schäffle ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως ἐννοεῖ συνδεδυασμένας τὰς δύο ὁρμὰς τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως.

ἡ πρόοδος τῆς ομάδος ἔσονται λίαν ἀμφίβολοι καὶ προβληματικοί. Αἱ ἀναπόφευκτοὶ ἀντιθέσεις συμφερόντων μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ομάδος πρέπει νὰ ἐξουδετερωῦνται διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς μείζονος ἀξίας τῆς κοινῆς ἐνφρογείας, ἡ κεντρομόλος οὕτως εἶπειν δύναμις πρέπει νὰ εἶναι ἰσχυροτέρα τῆς φυγοκέντρον.

Αἱ ὁμαδικαὶ ὁρμαὶ τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχυρότερα ὅσον σημαντικώτερα εἶναι τὰ κοινὰ συμφέροντα τὰ ἄγοντα εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ομάδος. Κατὰ κανόνα τὰ συμφέροντα ταῦτα εἶναι σημαντικώτερα ἐπὶ τῶν αὐτομάτων ομάδων καὶ ἐπ' αὐτῶν πάλιν ἡ ἔντασις τῶν δύο τούτων ὁρμῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς ομάδος πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἐν αὐταῖς ἐπιδιωκομένων γενικῶν σκοπῶν ⁽¹⁾. Ἐπὶ τῶν ἠθελημένων ομάδων τῶν εἰδικοῦς σκοποῦς ἐπιδιωκουσῶν ἡ ἔντασις τῶν ὁρμῶν συντηρήσεως καὶ διακρίσεως ποικίλλει ὡσαύτως ἀναλόγως τῆς ζωτικότητος τῶν συμφερόντων τῶν μελῶν.

Κατὰ τὰ λοιπὰ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα ὅ,τι εἴπομεν ἀνωτέρω περὶ τῶν ἀτομικῶν ὁρμῶν τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως.

Οὕτω ἡ ὁρμὴ τῆς συντηρήσεως τῆς ομάδος ἀποβλέπει εἰς τὴν συντήρησιν ταύτης εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἐξουδετέρωσιν πάσης ἔσωθην ἢ ἔξωθην προσπαθείας πρὸς ἐξόντωσίν της. Καθὼς παρατηρεῖ ὁ F r i e d r i c h R a t z e l ⁽²⁾ «πᾶσα ἀνθρωπίνη ὁμάς εὐρίσκεται εἰς διηνεκῆ ἀγῶνα πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἀνεξαρτησίαν της. Θέλει νὰ παραμείνη εἰς ὄργανισμός, ἐν ᾧ ἀντιθέτως... ὅλα τείνουν ὅπως τὴν ὑποβιβάσουν εἰς ὄργανον. Διαρκῶς βλέπομεν νὰ λαμβάνη χώραν συνένωσις ἀνεξαρτήτων ὑπάρξεων εἰς μείζονας ἐνώσεις ὡς καὶ ἀποχωρισμὸς κατόπιν τῶν συνενωθεισῶν εἰς τὰ στοιχεῖα των...». Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ αὐτομάτων ομάδων, εἰς ἐντελῶς δὲ ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις καὶ περὶ ἠθελημένων τοιούτων ἡ ὁρμὴ τῆς συντηρήσεως κατευθύνεται κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ οἰκονομικοῦ ἀξιώματος καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἄλλων ομάδων⁽³⁾.

Ἡ ὁρμὴ τῆς διακρίσεως τῆς ομάδος ἀποβλέπει εἰς τὴν κατάληψιν ἐκ μέρους ταύτης ὑπερόχου θέσεως μεταξὺ τῶν ἄλλων ομάδων. Ὅπως ἡ ὁρμὴ τῆς συντηρήσεως οὕτω καὶ ἡ ὁρμὴ τῆς διακρίσεως τῶν ομάδων αἰτίαν ἔχει τὴν φυσικὴν των ἀνισότητα καὶ ἥτις κάθε ἄλλο παρὰ ἐκλείπει διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου. Ἡ ἀνισότης αὕτη ὑφείλεται καὶ ἐνταῦθα εἰς τὴν διαφορὰν τῶν ἠθικῶν καὶ διανοητικῶν χαρακτήρων, τῶν συνιστώντων τὴν ψυχὴν τῆς ομάδος καὶ καθοριζόντων τὴν ἐξέλιξίν της ⁽⁴⁾. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ χαρακτῆρες οὗτοι εἶναι μεταβλητοί.

⁽¹⁾ Ἡ τελευταία ἐκ τῶν αὐτομάτων ομάδων ἡ γνωρίζουσα στενοῦς μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς δεσμότης, ἐνίοτε μάλιστα στενωτέρους τῶν τῶν ἄλλων τοιούτων ομάδων, εἶναι τὸ ἔθνος. Πέραν τοῦ ἔθνους δὲν δύναται τις πλεον νὰ κάμνη λόγον περὶ αὐτομάτων ἀνθρωπίνων ομάδων (δεσμὸς θρησκείας, ἐπιστήμης κ.τ.λ.) λόγῳ τῆς μεγάλης των χαλαρότητος.

⁽²⁾ F. Ratzel op. cit. σελ. 16.

⁽³⁾ L. Gumplowicz «Sociologie et Politique» σελ. 164.

⁽⁴⁾ G. Le Bon «Ψυχολογικὸι νόμοι τῆς ἀνεξέλιξως τῶν λαῶν» σελ. 17.

Ε.Υ.Δ. Π.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

παρὰ τοῖς ἀτόμοις τὰ ὅποια συνιστοῦν τὴν ομάδα, οὐχ ἦττον τὸ ἄθροισμα τῶν χαρακτήρων δέον νὰ δίδῃ πάντοτε ἐν plus ἢ minus ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας ομάδας⁽¹⁾.

Ὅπως προκειμένου περὶ ἀτόμων οὕτω καὶ ἐπὶ ἀνθρωπίνων ομάδων τὰ μέσα τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ὁρμῶν τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως οὔτε ὑπῆρξαν, οὔτε καὶ εἶναι εἰσέτι ἀπολύτως ἠθικά. Εἰς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ πολιτισμοῦ κατίσχυεν εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ομάδων σχέσεις ἀναφορικῶς πρὸς τὰς δύο ταύτας ὁρμὰς ἢ κτηνώδης βία. Διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου ἤρχισαν τὰ μέσα ταῦτα ὅπωςδῆποτε νὰ ἐξευγενίζωνται, χωρὶς ὅμως ἀκόμη νὰ φθάσωμεν ἐπὶ τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἐκείνου ἐπιπέδου ἐπὶ τοῦ ὁποίου μόνον ἢ κατὰ μέγιστον τουλάχιστον μέρος ἠθικά καὶ εἰρηνικά ὄπλα ἐν τῇ μεταξὺ τῶν ομάδων διαπάλῃ εἶναι ἐπιτρεπτά⁽²⁾. Ἡ βία καὶ ἡ πανουργία, ἡ ἀνηθικότης καὶ ἡ δολιότης ἐξακολουθοῦν εἰσέτι διαδοματίζουσαι ἐπὶ τῶν σχέσεων τῶν ομάδων πρὸς ἀλλήλας σημαντικὸν πρόσωπον, ἴσως μάλιστα καὶ σημαντικώτερον ἢ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ἀτόμων τοιαύτας.

Ἡ ἐπιστημονικὴ διερεῦνησις τῶν ὁμαδικῶν ὁρμῶν παρουσιάζει παρ᾽

⁽¹⁾ Ὡς ἐξῆς περιγράφει ὁ Lazarus (op. cit. σελ. 187) τὴν ὁρμὴν τῆς διακρίσεως τῶν ομάδων. «Unter den Bauern, λέγει, auf dem Lande begründet es öffentlich und darum auch im Gemüte des Einzelnen einen wahrhaften Genuss von Ehre zu einer grossen und ausgebreiteten Familie zu gehören. Aber selbst in Städten wird der Einzelstehende Fremde wenn nicht mit Verachtung, so doch mit Gleichgültigkeit angesehen, sobald nicht besondere persönliche Vorzüge ihm einen eigenen Wert beilegen. Jeder Angehörige einer Familie, wenn er sich ihrer würdig beweist, geniesst der Achtung und Ehre, die einige in ihr sich durch Geist oder Charakter, Kunst oder Wissenschaft erworben haben. Auch der Wert der Nationen wird an der Grösse der Männer und Charaktere, welche sie hervorgebracht, gemessen und jeder einzelne wird geschätzt nach der Nation welcher er angehört. Jeder also betrachtet sich und wird betrachtet ausser seiner eigenen Persönlichkeit, nach dem Charakter und der Würde der Einheit, zu welcher er mit anderen gehört... und scharf und unentriunbar wird der Stachel der verletzten oder verlorenen Ehre von jedem Gliede der Gemeinschaft empfunden, von dem edelsten und ehrenhaftesten gerade am meisten...» Καὶ ἀλλαχοῦ (σελ. 161) .. «Kein stärkeres Band hat eine Gemeinschaft als die gemeinsame Ehre des Standes und keinen stärkeren Erfolg der Gemeinsamkeit gibt es als die Pflicht und den Willen ihre Ehre zu schützen. Vielleicht stärker, gewiss aber deutlicher als alle Stimmen der Nützlichkeit, der Sittlichkeit, der Veredlung ruft «die Ehre des Vaterlandes» die Kräfte seiner Bürger wach... Ehre ist ein notwendiges Erzeugniss der Gemeinschaft unter den Menschen und zugleich einer der stärksten Hebel für die energische Wirksamkeit derselben...»

⁽²⁾ Κατὰ τὸν ὑπερβάλλοντα τὰ πράγματα B. de Mandeville ποτὲ δὲν θὰ φθάσῃ ἡ ἀνθρωπότης αὐτὸ τὸ ἐπίπεδον. «Ματαιῶς ζητεῖτε, λέγει, νὰ συνενώσητε τὸ μεγαλεῖον ἑνὸς ἔθνους μὲ τὴν ἐντιμότητα. Μόνον οἱ παράφρονες νομίζουν ὅτι δύνανται νὰ ἀπολαύσωσιν τὰς εὐχαριστήσεις τῆς ζωῆς, νὰ δοξασθοῦν εἰς τὸν πόλεμον, νὰ ζήσουν καλῶς καὶ νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ ἐνάρετοι. Ἀφήσατε τὰς ἀνοήτους αὐτὰς χιμαίρας. Χρειάζεται ἡ ἀπάτη, ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ ματαιοδοξία διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀντλήσωμεν ἀπὸ αὐτὰς γλυκεῖς καρπούς... εἶναι ἀδύνατον νὰ καταστήσῃ μόνη ἡ ἀρετὴ ἑν ἔθνος ἐνδοξον καὶ διάσημον» (op. cit. σελ. 25 ἐπιμύθιον).

·*δ*·*λ*·*α*·*ς* τὰς τελευταίας προόδους τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας, πολλὰ εἰσέτι σκοτεινὰ σημεῖα. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ἐξαιρετικὰ περίπλοκον καὶ πολυσύνθετον τοῦ ὑπὸ ἔρευναν ἀντικειμένου, λόγῳ ἰδίως τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν ὁρμῶν τῶν μελῶν τῶν ομάδων καὶ δὴ ὄχι μόνον τῶν ἐν ζωῇ ἀλλὰ καὶ τῶν παρελθόντων τοιούτων (ἱστορία τῆς ομάδος). Ἄν ὅμως ἡ ἐπιστήμη δὲν κατώρθωσεν ἀκόμη νὰ ἀρῇ καθ' ὁλοκληρίαν τὴν καλύπτουσαν τὰς ὁμαδικὰς ὁρμὰς ἀχλύν, πάντως οὐδεὶς, καθ' ὅσον γνωρίζω, ἐπεχείρησε ποτὲ σοβαρῶς νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ὑπαρξίν των.

II. Τὸ κράτος ὡς δημιουργήμα τῶν ὁμαδικῶν ὁρμῶν τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως.

Μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων ἰδιαιτέραν ὅλως θέσιν κατέχει τὸ κράτος, καθ' ὅτι τοῦτο μόνον ἀσκεῖ ἀποφασιστικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν πεπωμένων τῶν λαῶν, τοῦτο μόνον εἶναι παράγων τῆς παγκοσμίου ἱστορίας καὶ δημιουργὸς πολιτισμοῦ, τὸν ὅποιον οὔτε τὰ ἔθνη, οὔτε αἱ φυλαὶ θὰ ἠδύναντο νὰ φέρουν ποτὲ εἰς φῶς ἂν δὲν περιεβάλλοντο κρατικὸν ἔνδυμα ⁽¹⁾. Τὸ κράτος εἶναι καὶ αὐτὸ μία ὁμάς ἀνθρώπων ἀλλὰ ὁμάς *sui generis*, διαφέρουσα οὐσιωδῶς τῶν αὐτομάτων καὶ ἠθελημένων ομάδων περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν ἄνωτέρω. *Πράγματι τὸ κράτος δὲν ἰδρύεται ἀφ' ἑαυτοῦ ὡς αἱ αὐτόματοι ὁμάδες, οὔτε ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὴν ἐλευθέραν βούλησιν τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὸ ἀτόμων, ὡς αἱ ἠθελημέναί τοιαῦται, ὅν μία ἀναγκαστικὴ ὁμάς, προϊὸν τῆς διαπάλης μεταξὺ τῶν αὐτομάτων ομάδων καὶ τῆς κατισχύσεως μιᾶς ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἄλλων* ⁽²⁾. Ὁ ἀγὼν οὗτος τῶν αὐτομάτων ομάδων ὁ διεξαγόμενος περὶ τοῦ κρατικοῦ λίκνου, ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰς ὁρμὰς των τῆς συντηρήσεως καὶ διακρίσεως ⁽³⁾.

(1) L. G u m p l o w i c z. «Sociologie et Politique» σελ. 153.

(2) Καθὼς λέγει ὁ S p e n s e r, εἶναι γεγονὸς κυρούμενον ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐθνολογίας ὅτι ὅπου δὲν ὑπῆρξεν ἢ δὲν ὑπάρχει (π.χ. παρὰ τοῖς Ἑσκιμῶσι, τοῖς κατοικοῖς τῆς Γῆς τοῦ Πυρός κ.τ.λ.) πόλεμος, ἐκεῖ ἡ ἔννοια τοῦ κράτους εἶναι ἄγνωστος. Εἶναι, προσθέτει, ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως ὅτι τὸ κράτος ἐνεφανίσθη καὶ ἐξειλίχθη κατόπιν πολεμικῶν ἐνεργειῶν μιᾶς κοινωνίας ἐναντίον ἄλλης.

(3) Ἡ ἐνταῦθα ἐκτιθεμένη γνώμη περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ κράτους ὡς βᾶσιν ἔχει τὴν θεωρίαν τῶν G u m p l o w i c z καὶ R a t z e n h o f e r, τὴν συμπληρωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ F r a u z O p p e n h e i m e r ἐν τῇ γνωστῇ του μελέτῃ «Der Staat». Αἱ ἀρχαὶ τῆς θεωρίας ταύτης εὐρίσκονται παρὰ τῷ S p e n s e r καὶ πολὺ παλαιότερον παρὰ τῷ S p i n o z a. Ὁ τελευταῖος οὗτος, καθὼς παρατηρεῖ ὁ ἴδιος ὁ G u m p l o w i c z (Geschichte der Staatstheorien σ. 218), ταυτίσας τὸν Θεὸν πρὸς τὴν φύσιν ὑπεκατέστησε τρόπον τινα ἀσυνειδήτως ὑπὸ τὴν θεολογικὴν ἀποψιν περὶ τῆς προελεύσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ κράτους τὴν φυσικὴν τοιαύτην. Ἐννοεῖται ὁ S p i n o z a ἔθηκε μόνον τὰς βᾶσεις, καθότι λόγῳ τῆς τότε καταστάσεως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατυπώσῃ οὗτος μίαν πλήρη «φυσικὴν» περὶ κράτους θεωρίαν.

Κατὰ τὸν O p p e n h e i m e r «τὸ κράτος εἶναι νομικὸς θεσμὸς ἐπιβληθεὶς βιαιῶς